

OLIV HARBIV TA'LIM MUASSASALARI KURSANTLARINI MA'NAVIV- AXLOQIV TARBIVYALASH TUSHUNCHASI VA O'ZIGA XOS XUSUSIVYATLARI

Feruza Mamurovna Qodirova

O'zbekiston Respublikasi Jamoat Xavfsizligi universiteti
Xorijiy tillarni o'rgatish kafedrası katta o'qituvchisi.

ANNOTATSIYA

"Ma'naviyat" va "axloq" tushunchalari shaxsning ma'naviy-axloqiy tarbiyasi mazmunini belgilashda asosiy hisoblanadi. Mazkur maqola, oliy harbiy ta'lim muassasalarida ta'lim olayotgan kursantlarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash, hamda yoshlarni har tomonlama barkamol, yuksak ma'naviyatli inson sifatida rivojlantirish yuksak ma'naviyatli inson qilib tarbiyalash haqida bo'ladi. Shuningdek, "Ma'naviyat" haqidagi qarashlar keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim va tarbiya, ma'naviyat, axloq, ma'naviy-axloqiy tarbiya oliy harbiy ta'lim muassasalarida, jismonan sog'lom, tarbiya, ma'naviy-axloqiy jihatlar, pedagogik jarayon, ilmiy-pedagogik xodimlar.

KIRISH

Mamlakatimizda barkamol avlodni shakllantirish, kursantlarni ma'naviy-axloqiy va jismonan sog'lom etib tarbiyalash, ularni olib borilayotgan islohotlarning faol ishtirokchisiga aylantirishga qaratilgan chora-tadbirlar izchil amalga oshirilmoqda.

Jumladan, zamonaviy oliy harbiy ta'lim muassasalari hamda nufuzli xorijiy universitetlarning filiallari tashkil etilmoqda. Talabalarning bandligini ta'minlash va ularni kitob o'qishga keng jalb qilish bo'yicha ishlarni mutlaqo yangi tizim asosida tashkil etish va amalga oshirish maqsadida "Yoshlar — kelajagimiz" Davlat dasturi qabul qilindi. Talabalar bilan doimiy muloqot qilish mazkur sohadagi dolzarb muammolarni aniqlash va hal etishda davlat organlari va jamoat tashkilotlari faoliyatining ajralmas qismiga aylanib bormoqda.[1]

Ta'lim muassasalarida o'rnatilgan intizom ta'lim muassasalari jamoasini jipslashtirish, ta'lim muassasasi ichki hayoti va faoliyatining mo'tadil kechishini ta'minlaydi. Intizom o'quvchilardan hamjihatlik asosida faoliyat olib borish, o'quv yurti manfaati uchun birgalikda kurashish, rahbariyat hamda vakolatli o'quvchilar organlari, uning a'zolari

talablarini to'g'ri talqin etish va ularning bajarilishini talab etadi.[2]

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Pedagogika uchun ma'naviyat va axloq o'rtasidagi munosabat ayniqsa dolzarb bo'lib, u ma'naviy-axloqiy tarbiya atamasida o'z ifodasini topgan bo'lib, ma'naviyat va axloqni bir butun va bir qism sifatida belgilaydi. Ushbu qarashlarni B.Z.Vulfov va V.D.Ivanovlar o'z ta'riflarida keltirib o'tib, ma'naviyat va axloqning ajralmas ekanligini aytib o'tishadi. Olimlar ma'naviyatni faol axloqiy pozitsiya, ya'ni yuqori ehtiyojlar va ushbu ehtiyojlarni qondirishning mos yo'llari, inson qadr-qimmatini, aql-zakovati, vijdoni sifatida izohlaydilar.[3]

“Ma'naviyat” va “axloq” tushunchalari shaxsning ma'naviy-axloqiy tarbiyasi mazmunini belgilashda asosiy hisoblanadi. Bizning tadqiqotimizda ular bir-biridan alohida emas, balki shaxsning ma'naviy-axloqiy tarbiyasi sifatida o'zaro bog'liq holda ko'rib chiqiladi.

Tarbiya ma'naviy shaxsni shakllantirish jarayoni, axloq esa insonning xulq-atvorini ichkaridan belgilab beruvchi ruhiy holat sifatida ta'riflanadi. Harbiy kursantlarni ma'naviy-axloqiy shaxsini shakllantirish harbiy ta'limning muhim yo'nalishlaridan biridir.

Solovtsova I.A. “ma'naviyat” tushunchasini ijtimoiy nuqtai nazardan xalq mentalitetining bir qismi sifatida qaraydi. Shu ma'noda “ma'naviyat” tushunchasini “xalq ruhi”, “milliy xarakter” kabi tushunchalar bilan solishtirish mumkin. Individual darajada bu individual shaxsning mulki bo'lib, uning insoniy mohiyatini tashkil etuvchi va uning dunyodagi mavjudligining tabiatini va o'zini o'zi rivojlantirish qobiliyatini belgilaydi[8].

Jamiyat tomonidan ishlab chiqilgan axloqiy qadriyatlarni o'zlashtirish darajasi, xususan, ularni amalda qo'llash turli vaqtlarda va turli sharoitlarda har xil bo'lganligi sababli, jamiyat va shaxsning axloqiy rivojlanish darajasi juda boshqacha bo'lishi mumkin. Hozir jamiyatimiz va ko'plab fuqarolarning ma'naviy salomatligi jiddiy tashvish uyg'otmoqda. Shaxsiy munosabatlardagi xudbinlik kollektivizm va insonparvarlikni faol ravishda siqib chiqarmoqda. Jamiyatning ham, shaxslarning ham axloqiy madaniyati keskin pasayib ketdi.

Siluyanova I.V. “ma'naviyat” insonning axloqiy yo'naltirilgan irodasi va ongi ekanligini ta'kidlaydi[6]. Har bir jamiyat inson xulq-atvorini tartibga solish uchun turli xil vositalarni ishlab chiqadi. Bunday tartibga solish funksiyasini huquqiy normalar, harbiy va davlat organlarining qarorlari, nizom va ko'rsatmalar, mansabdor shaxslarning

ko'rsatmalari va farmoyishlari va nihoyat, axloq va ma'naviyat bajaradi.

NATIJALAR

Bo'lajak kursantlarning ma'naviy salohiyatini tarbiyalash jarayoni alohida sharoitlarda amalga oshiriladi, bunda qism komandirlari, qo'mondonlik va oliy harbiy ta'lim ilmiy-pedagogik xodimlarining uzviy o'zaro hamkorligi mavjud.

A.B. Narobeevning fikriga ko'ra, ma'naviy-axloqiy tarbiya - bu insonni umuminsoniy qadriyatlar va g'oyalar bilan tanishtirishning maqsadli jarayoni bo'lib, u yoshlarning dunyodagi, ijtimoiy munosabatlar tizimidagi o'z o'rnini anglashdan iborat bo'lgan yuksak axloqiy xulq-atvorning asosidir [9].

Kursantlarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashning asosiy yo'nalishlari qatorida quyidagilarni ajratib ko'rsatish kerak: umuminsoniy qadriyatlarga yo'naltirish; ham jahon, ham milliy madaniyatga yo'naltirilganlik; insonga, uning ichki dunyosiga murojaat qilish; insonning boshqa shaxsga ijobiy munosabatiga yo'naltirilganligi, bu harbiy xizmatchilarni yagona organizmga - o'ziga yuklangan vazifalarni hal qilishga qodir birlashgan harbiy jamoaga birlashtirishga yordam beradi.

Harbiy oliy o'quv yurtlari kursantlari jamoalari turli xil madaniy qadriyatlar va ijtimoiy tajribaga, biologik farqlarga va shaxsning aqliy tuzilishining o'ziga xos xususiyatlariga ega bo'lgan turli millat vakillari bo'lganligi sababli munosabatlarning ushbu shakli alohida ahamiyatga ega. Boshqa shaxsga nisbatan ijobiy munosabatga e'tiborni qadriyat sifatida qaratish bo'lajak ofitserlarni ko'p millatli va ko'p madaniyatli muhitda ishlashga tayyorlash imkonini beradi, hurmatni rivojlantirishga, boshqa millat vakillariga nisbatan salbiy fikrlarni yo'q qilishga yordam beradi.

Harbiy oliy ta'lim sharoitida ma'naviy-axloqiy tarbiya yo'nalishlarini amalga oshirish jarayonida pedagogik faoliyatning quyidagi jihatlari amalga oshiriladi:[7]

- kursantlarni jamiyat tomonidan ularning kasbiy va axloqiy fazilatlariga qo'yadigan talablar (jamoat joylarida o'zini tutish qoidalari talablari, harbiy salomlashish va harbiy xushmuomalalik qoidalari) to'g'risidagi bilimlar bilan jihozlash;

- bo'lajak ofitserlarga harbiy xizmatning ijtimoiy ahamiyatini tushuntirish;
- kursantlarning axloqiy ahamiyatli faoliyatini maqsadli tashkil etish, bunda axloqiy tamoyillar va me'yorlarning shaxsiy ma'nosi shakllantiriladi, ro'yobga chiqariladi va boshdan kechiriladi, salbiy harakat va xatti-harakatlarning oldini olish;
- kursantlarning individual xususiyatlarini o'rganish va ta'lim maqsadlarida foydalanish.

Ma'naviy-axloqiy tarbiyaning maqsadi, N.A.Parxomenkning fikricha, "shaxsni shakllantirishni to'g'ri yo'naltirishdir va bu esa faqatgina shu asosda o'quvchining harakatlantiruvchi maqsadlari, ehtiyojlari, hayotiy rejalari va qadriyat yo'nalishlarini chuqur bilish asosida amalga oshirilishi mumkin".

1. Kursantlarning zarur axloqiy me'yorlar va xulq-atvor qoidalarini bilishi. Buz, berilgan xulq-atvorning shakllanishi muvaffaqiyatli bo'lmaydi.

2. Bilimni e'tiqodga aylantirish kerak. Tarbiyalanuvchi boshqa turdagi xatti-harakatlarni emas, balki aynan xuddi shunday tarbiyani chuqur bilishi kerak. E'tiqod - bu hayotga yo'l-yo'riq bo'lib xizmat qiladigan qat'iy, ma'lum tamoyillarga va dunyoqarash asoslangan qarashlardir.

3. Tuyg'ularni tarbiyalash - ma'naviy-axloqiy tarbiyaning ajralmas juda muhim tarkibiy qismidir. Insoniy his-tuyg'ularsiz haqiqatni izlash bo'lmaydi va bo'lishi ham mumkin emas hisoblanadi.

N.A. Parxomenko shaxsni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashning asosiy bosqichlari sifatida quyidagilarni ni ajratib ko'rsatadi:[5]

MUHOKAMA

Axloqning hozirgi holati muammolarini muhokama qilar ekanmiz, shuni ta'kidlash kerakki, harbiy universitet kursantlarining ongi va qadriyat yo'nalishlariga ko'plab ijtimoiy omillar - siyosiy, iqtisodiy, axloqiy, ma'naviy ta'sir ko'rsatadi.

Bundan tashqari, kursantlarning axloqiy fazilatlarini shakllantirish jarayonining samaradorligiga ta'sir qiluvchi yana ikkita ob'ektiv omilni ta'kidlash kerak: kursantlarning intellektual rivojlanish darajasi va ularning ijtimoiy intilishlari. Ikkala omil ham ko'p jihatdan harbiy universitetda kursantlarni tayyorlashning qadriyat yo'nalishlari va motivatsiyasini, ularning kasb tanlash sabablarini va unga bo'lgan munosabatini belgilaydi.

Afsuski, so'nggi o'n yillikda harbiy oliy o'quv yurtlari kursantlarining intellektual rivojlanish darajasini pasaytirish tendensiyasi kuzatilmoqda, bu ularning past kognitiv faolligi, o'z-o'zini tarbiyalash va o'z-o'zini rivojlantirishdagi passivligi, professionallikning yuqori darajasini o'zlashtirishga bo'lgan intilishi bilan ifodalanadi.

Ushbu masalani tahlil qilgandan so'ng, inson axloqining asosiy mezonlari uning e'tiqodlari, axloqiy tamoyillari, qadriyat yo'nalishlari, shuningdek, yaqin va notanish odamlarga nisbatan xatti-harakatlari bo'lishi mumkin degan xulosaga kelishimiz mumkin.

XULOSA

Ta'lim muassasalarida o'rnatilgan intizom ta'lim muassasalari jamoasini jipslashtirish, ta'lim muassasasi ichki hayoti va faoliyatining mo'tadil kechishini ta'minlaydi. Intizom o'quvchilardan hamjihatlik asosida faoliyat olib borish, o'quv yurti manfaati uchun birgalikda kurashish, rahbariyat hamda vakolatli o'quvchilar organlari, uning a'zolari talablarini to'g'ri talqin etish va ularning bajarilishini talab etadi.

Ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni kursantlar tarbiyasida uyg'unlashtirishning o'ziga xos jihatlari mavjud bo'lib, bular har bir yosh jamiyatda yashar ekan, o'z-o'zini anglashi va jamiyatda axloq me'yorlariga rioya etishi, jamoatchilik o'rtasida o'zini tuta bilishi, oilada hurmat va oqilona munosabatlarni tarkib toptirishi, farzandlik burchini bajarishi, halollik, iymonlilik mezonlariga amal qilishi, Vatanni sevish, buni o'z faoliyatida namoyon etishi kabilardan iboratdir.

REFERENCES

1. "Yoshlar — kelajagimiz" davlat dasturi
2. Qodirova Feruza Mamurovna. (2022). OLIY HARBIY TA'LIM MUASSASALARI KURSANTLARINI MA'NAVIY—AXLOQIY TARBIYALASH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH. EURASIAN JOURNAL OF ACADEMIC RESEARCH, 2(2), 160–163. <https://doi.org/10.5281/zenodo.6105905>
3. Вульффов Б. З., Иванов В. Д. Основы педагогики. М., 1999. 616 с.
4. Самедова Ю.А., Григоров С.Ю., Забавников В.Н. ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ ДУХОВНО-ПРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ВОЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ // Фундаментальные исследования. – 2015. – № 2-16. – С. 3609-3612; URL: <https://fundamental-research.ru/ru/article/view?id=37830> (дата обращения: 28.04.2022).
5. Пархоменко Н. А. Духовно-нравственное воспитание школьников на традициях народной культуры: дис. ... канд. пед. наук. Курск, 2002. 136 с.
6. Gaibnazarov R. Ta'lim-tarbiya ishlarining mushtarakligi –ma'naviy-axloqiy qadriyatlar asosi. // Ta'lim muammolari. – Toshkent, 2009.
7. Gaipnazarov R. Ma'naviy-axloqiy qadriyatlar va e'shlar tarbiyasi. // Uzluksiz ta'lim. – Toshkent, 2009.
8. Соловцова Ирина Афанасьевна. ТРЕБОВАНИЯ К СОДЕРЖАНИЮ ДУХОВНО-ПРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ: ГУМАНИТАРНЫЙ ПОДХОД Текст научной статьи по специальности «Науки об образовании»
9. <https://fundamental-research.ru/ru/article/view?id=37830>

